

2023

МОНОГРАФІЯ

СОЦІАЛЬНО-ОСВІТНІ ДОМІНАНТИ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
ФАХІВЦІВ
СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ
ОСВІТИ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

СОЦІАЛЬНО-ОСВІТНІ ДОМІНАНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Монографія

Вінниця
ТВОРИ
2023

Рецензенти:

О. Карпенко – доктор педагогічних наук, професор соціальної педагогіки та соціальної роботи (Київський університет імені Бориса Грінченка);

Г. Локарева – доктор педагогічних наук, професор кафедри акторської майстерності та дизайну (Запорізький національний університет);

Д. Бибик – доктор філософії у галузі Соціальна робота, доцент кафедри соціальної освіти та соціальної роботи (Український державний університету імені Михайла Драгоманова).

Авторський колектив:

О. Гуренко – д. пед. н., професор (1.1); **А. Попова** – к. пед. н., доцент (1.2); **К. Петровська** – к. пед. н., доцент (2.1); **А. Тургенєва** – к. пед. н., доцент (2.2); **Н. Мацейко** – асистент (2.3); **Н. Захарова** – к. пед. н., доцент (розділ 3).

Рекомендовано до друку

*Вченою радою Бердянського державного педагогічного університету
(протокол № 13 від 29.06.2023 року)*

Соціально-освітні домінанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти : колективна монографія / О. Гуренко, Н. Захарова, Н. Мацейко, К. Петровська, А. Попова, А. Тургенєва / За заг. ред. к. пед. н., доц. К. Петровської. Вінниця : ТВОРИ, 2023. 256 с.

ISBN 978-966-949-152-7

Монографія є результатом роботи викладачів кафедри соціальної роботи та інклюзивної освіти Бердянського державного педагогічного університету над комплексною темою «Соціально-освітні домінанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти».

У монографії висвітлено особливості професійної підготовки соціальних працівників з огляду на засади компетентнісно-зорієнтованої парадигми, розглянуто актуальні питання міжнародних стандартів підготовки фахівців соціальної сфери, особливості формування фахових компетентностей соціальних працівників та фахівців соціальної сфери, а також проблеми створення інклюзивного середовища в закладах освіти.

Матеріали монографії можуть стати в нагоді викладачам закладів вищої педагогічної освіти, здобувачам та практичним працівникам соціально-педагогічної сфери.

Автори несуть персональну відповідальність за достовірність наданих матеріалів та правильність цитування.

2 | Формування компетентності саморозвитку фахівців соціальної сфери

Формування компетентності саморозвитку як процесу пізнання фахівців соціальної сфери та рефлексія як усвідомлення власних дій та станів надають позитивний вплив на формування самосвідомості особистості, що в цілому є основою для її розвитку. «Самодіагностика» нами розглядається як організована спеціальним чином діяльність фахівця, метою якої є аналіз отриманої інформації про себе в результаті самопізнання. Формування компетентності саморозвитку фахівців соціальної сфери зароджується та розвивається у міру дозрівання та дорослішання людини, у міру розвитку її психічних функцій та розширення контакту із зовнішнім світом.

Пошук підходів до формування професіоналізму у соціальній роботі ведеться великою кількістю вітчизняних та зарубіжних дослідників. Л. Березовська, Л. Ніколаєв, П. Ольшевська вважають, що від сучасного фахівця все більшою мірою вимагається вміння бачити та оцінювати свою особисту професійну та соціальну діяльність та успішність у контексті сукупної діяльності суспільства з точки зору блага людини, суспільства, людства. Соціальна робота є специфічним видом діяльності, що пред'являє до особистісних якостей спеціаліста особливі вимоги, зумовлені змістом професійної діяльності. Вітчизняними дослідниками О. Веретенко, Г. Тимошук, Т. Тюльпа, визнано, що самопізнання відбувається стихійно, тоді як самодіагностика фахівців соціальної сфери є планомірною, цілеспрямованою, часом вона реалізується за допомогою спеціальних діагностичних методів, що дозволяє отримати адекватну, різнобічну і об'єктивну інформацію про людину.

Метою статті є розгляд особистісних і професійних характеристик фахівців соціальної сфери; характеристика

професійної діяльності фахівців соціальної сфери, фрустрації, мотивації досягнення успіху; дослідження функцій професіоналізму фахівців соціальної сфери, проблеми самодіагностики та саморозвитку особистості соціального працівника.

Особистісні та професійні характеристики фахівців соціальної сфери.

Від можливості ефективної соціальної взаємодії багато в чому залежить соціально-економічний добробут суспільства. Наукові інновації та організаційний розвиток можуть забезпечити високу ефективність діяльності лише за умови відповідного вдосконалення її психологічної структури. Людський фактор у системі взаємодії «людина-людина» є визначальним, тому поняття «успіх» та «успішність» є основоположними у дослідженні соціально-педагогічної компетентності фахівця соціальної сфери.

Т. Бучинська вважає, що соціально-педагогічна компетентність фахівця соціальної сфери – це комплексний, багатофакторний розвиток особистості, що розвивається в процесі професіоналізації, що забезпечує професійно-особистісний розвиток і саморозвиток фахівця, формування ціннісних орієнтацій, посада, досвід професійної діяльності за гуманістичними принципами; мотиваційно-оцінювальне ставлення до професійної діяльності, її творчого здійснення, а також розвиток таких професійно значущих якостей, як емпатійність, гнучкість, толерантність, готовність до діалогу, співпраці [1].

Безсумнівно, дослідження соціально-педагогічної компетентності для виявлення як типових, так і «еталонних» характеристик необхідно здійснювати шляхом вивчення особистісних і професійних характеристик успішних фахівців. Успіх – складний змістовний феномен, що відображає ефективність ситуацій соціальної взаємодії, мотиви досягнення або уникнення – усвідомлені невдачі; це неодмінний атрибут повноцінного життя

людини, її базова потреба. Успіх виникає внаслідок соціальної та особистісної оцінки комплексу факторів впливу [14].

У сучасній психології термін «успіх» розуміється так:

а) як інтегральна об'єктивна оцінка результату діяльності іншої особи, що дорівнює або перевищує нормативний рівень або соціальний стандарт; нормативний рівень і соціальний стандарт є критеріями, створеними суспільством для оцінки досягнень його членів; вони можуть бути добре вираженими або аморфними;

б) як суб'єктивна оцінка людиною результатів власної діяльності щодо рівня особистої мети; саме це значення є ключовим для відображення природи успіху;

в) як особливий нейропсихологічний стан, що виникає в людини зі значним і значущим успіхом.

Ю. Руденко успішність розглядає в рамках вивчення емоційної сфери, реалізації здібностей, характеристики перебігу процесів і здійснення діяльності та оцінки їх результатів [7]. Успіх означає:

а) почуття виконаного обов'язку, особистого успіху;

б) здатність людини досягти успіху в житті, рівень заданих особистих стандартів, зумовлений конкретним соціальним і культурним контекстом;

в) досягнення суб'єктом поставленої мети, перевищення її попередніх результатів і норм; відповідати або перевершувати очікування людини в порівнянні з очікуваннями значущих людей.

Зовнішніми критеріями соціальної успішності є становище в суспільстві та можливості впливу. Зовнішні критерії успішності професійної діяльності визначаються набуттям матеріальних і нематеріальних благ і досягненням поставлених цілей.

Професійна діяльність фахівців соціальної сфери, фрустрація, мотивація досягнення успіху.

Фахівців цікавили зміни в психіці респондентів, які відбуваються під впливом успіхів і невдач. Психологічний механізм формування почуття досягнення як системи незмінних дій і

специфічних засобів, що пов'язують людину з навколишнім світом, слід розглядати в діяльній парадигмі. У процесі оцінки результату діяльності актуалізуються оцінні комплекси самооцінки, до складу яких входять як когнітивні (система оцінки результату за шкалою, метою, соціальним стандартом якості, домаганнями тощо), так і афективні компоненти (система емоційних переживань, що виникають при відображенні результату та оцінки цього результату) [17].

Ці комплекси характеризуються складною багаторівневою структурою, тому впливають на всі психічні процеси: сприйняття, пам'ять, мислення, увага, функціональний і емоційний стан, а також на різні фізіологічні функції. Почуття досягнення має регулюючий і формуючий вплив на самооцінку особистості, рівень домагань, мотивацію, приписування результатів, оцінку іншими людьми, здійснювану спільну діяльність, впливає на плановану діяльність суб'єкта і визначає його бажання продовжувати цей вид діяльності та знаходити нові, ставити більш складні цілі.

На думку Т.Тюльпи, переживання успіху викликає переважання змін у всіх сферах психічного функціонування суб'єкта, що веде до зміни ефективності діяльності. Індивідуальні якості професіоналів, які сприяють успішності їхньої професійної діяльності, частково залежать від умов цієї діяльності: у зв'язку з цим єдиний перелік психологічних передумов успіху можна скласти обмежено.

Від орієнтації на гуманне та справедливе ставлення залежить професійний успіх працівників соціальної сфери до людей, цілеспрямованість, впевненість у своїх силах, активна позиція до діяльності, толерантність, домінує ефективна поведінка, прагнення до саморозвитку. Особистісні якості включають інтервальний локус контролю, розвинуту особисту силу волі, мотивацію до успіху, почуття відповідальності, здатність до емпатії, прагнення до

самопізнання, саморозвитку, толерантність, повагу до інших людей. Важливу роль відіграє трудова мотивація.

Г. Тимошук відзначав, що специфіка професійної діяльності соціальних працівників зумовлює умовність, стислість і неоднозначність соціальної (так званої «об'єктивної») оцінки успішності. Це пов'язано з характером професійних завдань, які доводиться вирішувати фахівцю, і великою роллю негативного соціального впливу, який будь-яка зміна може мати на суспільство. Можливість відчувати успішність професійної діяльності фахівців соціальної сфери пов'язана з професійною самосвідомістю, до складу якої, крім іншого, входять об'єктивний і суб'єктивний образи праці. Таким чином, успіх – це цілісна об'єктивна оцінка результатів діяльності іншого або самооцінка результатів власної діяльності щодо нормативного рівня, соціального стандарту чи особистих цілей [8].

Л. Березовська досліджувала, що процес оцінювання результату включає складні комплекси оцінки та самооцінки, структура яких включає когнітивний та афективний компоненти. Феномен успіху має значний вплив на поведінку та дії людини. Уявлення про ступінь власної успішності та приклади успіху можуть заохочувати прагнення суб'єктів до постановки нових цілей або сприяти уникненню певних видів діяльності. Успішність є однією з найважливіших характеристик професійної діяльності. Водночас єдиного розуміння цього явища в науці наразі немає [11].

Професійну діяльність фахівців соціальної сфери в цілому О. Чуйко розглядала як цілісне явище, що виражає не тільки результат діяльності суб'єкта, а й задоволеність професіонала своєю професійною самореалізацією. До професійної успішності слід віднести продуктивність праці, якість продукції, надійність дій, що визначається як ефективність діяльності. При цьому слід враховувати і нервово-психічні витрати, необхідні для досягнення мети, винагороду за працю. Загальна оцінка успішності професійної

діяльності повинна враховувати як зовнішні, так і внутрішні критерії [10].

Дослідження П. Ольшевської показали, що зовнішня оцінка професійної успішності включає оцінку ефективності діяльності і ґрунтується на трьох найважливіших характеристиках професійної діяльності об'єкта праці [18]:

- 1) продуктивність (кількість продукції високої якості);
- 2) ефективність взаємодії працівника з клієнтами та колегами;
- 3) ініціативність у професійній діяльності.

Внутрішня оцінка успішності трудової діяльності – це оцінка задоволеності та результатів співвідношення таких характеристик: винагорода за працю, уявлення індивіда про ефективність своєї роботи, уявлення про особливості його взаємодії з клієнтами та колегами, сприйняття особистої ініціативи, врахування мотиваційно-оцінювальних структур, оцінка витрат на досягнення результатів праці. Все це впливає на оцінку експертами їх соціальної відповідальності. Велику роль в успішності фахівця соціальної сфери відіграє адекватна та багатоаспектна оцінка ситуації власної професійної діяльності; оцінка власних здібностей та вибір оптимальної для власних можливостей стратегії поведінки, орієнтованої на успіх.

Метою професійної діяльності успішний фахівець бачить максимальну можливість самореалізації, яка допоможе йому планувати і розподіляти ресурси, оцінювати власні досягнення і недоліки, оскільки головною причиною своїх успіхів і невдач успішний фахівець знаходить сам, він може не тільки адекватно оцінити свої здібності та навички, але прагне до саморозвитку, що логічно веде успішного фахівця до постійного навчання та самовдосконалення.

Таким чином, у ситуації невизначеності, характерній для суспільного розвитку, важливою частиною соціально-педагогічної компетентності фахівця є особистісні якості, які визначають

здатність і вміння оцінювати ситуацію та приймати рішення в ситуації вибору відповідно до змін в суспільстві.

Функції професіоналізму фахівців соціальної сфери.

Доросла людина орієнтується на практичний результат навчання, який дає змогу застосувати нові знання та вміння, влаштуватися на нову роботу, підвищити свій соціальний чи професійний статус. Таким чином, до специфічних функцій професіоналів у соціальній сфері можна віднести наступне:

- сильне почуття відповідальності;
- потреба піклуватися про інших;
- потреба передавати свої знання та життєвий досвід іншим;
- здатність до активної участі в професійній діяльності;
- забезпечення цілеспрямованого впливу всіх соціальних інститутів на поведінку і діяльність клієнта;
- участь у програмуванні та прогнозуванні процесу соціального розвитку даної особистості, мікросоціуму;
- організація соціально-просвітницької діяльності для дорослих і дітей. Виховання збагачує ставлення дорослої людини до навколишнього світу, до самої себе, про ці дві функції виховання по відношенню до дорослих можна говорити лише обмежено. Уміння збагачувати предметну діяльність можливе лише за умови збагачення свого «Я». З іншого боку, розвинена впевненість у собі є передумовою активної взаємодії особистості з оточенням.

I. Кулик наголошує на розвитку особистості дорослої людини в процесі навчання: знання та вміння стають особистісно значущими, враховують нові наукові досягнення в певній професійній галузі, можуть бути застосовані у спеціальній практичній діяльності, мають інтегрований характер, оскільки на практиці фахівці з соціальної роботи вирішують одночасно комплекс проблем: психологічних, соціальних, медичних, правових, екологічних [3]. Андрагогіка базується на знаннях про дорослу людину з урахуванням її вікових

особливостей, освітніх і життєвих потреб, досвіду, здібностей і можливостей.

Фахівці підкреслюють активність, самостійність дорослої людини в навчанні, її прагнення до максимального врахування власного життєвого, соціального та трудового досвіду, який використовується як важливе джерело навчання. Андрагогіка дозволяє фахівцям соціальної сфери виділити ті методи навчання дорослих, які найбільше сприяють практичній підготовці, тим самим набуваючи вміння розпізнавати рівні колективної та індивідуальної освіти, ставити та вирішувати завдання їх подальшого розвитку з урахуванням готовності до майбутньої діяльності; моделювати складні професійні ситуації, вибирати та застосовувати засоби досягнення поставленої мети, вимірювати досягнутий результат, співвідносити його з поставленими цілями.

Це створює основу для діалогу між професіоналами в соціальній сфері та дорослим клієнтом, ставлячи їх у позицію дослідника, який приймає власні рішення. Вихідні положення андрагогіки, сформульовані Ю. Орешетою, мають важливе значення для вдосконалення соціально-педагогічної підготовки фахівців соціальної сфери. Учневі, стверджує вчений, належить провідна роль у процесі свого навчання. Доросла людина вчиться вирішувати важливу життєву проблему і досягати певної мети, тому прагне до самостійності та самореалізації і реалізовує себе такою [6].

Автор визначив основні андрагогічні принципи, покладені в основу теорії навчання дорослих: індивідуалізація навчання, контекстуалізація навчання, пріоритет самостійного навчання, принцип актуалізації результатів навчання, довіри до досвіду учнів, спільної діяльності, вибіркості навчання, розвитку освітніх потреб, сенсифікації, систематичного навчання.

Андрагогічні принципи додаткової освіти: актуалізація результатів навчання, індивідуального досвіду та розвиток індивідуальних освітніх потреб, створення умов і свободи вибору,

проблемна організація навчання, стимулювання розвитку творчого потенціалу та морально-вольова сфера особистості. На думку А. Лози, взаємозв'язок підвищення кваліфікації та активної самоосвіти, саморозвитку та самоосвіти є само собою зрозумілим.

У працях А. Лози визначено такі завдання системи безперервної освіти спеціалістів, як відновлення, оновлення, поглиблення необхідних загальнопедагогічних і професійних знань, умінь і навичок, сприяння набуттю досвіду роботи та професійній адаптації, створенню умов для підвищення загального рівня культури, розвитку інтелектуального і творчого потенціалу; подолання існуючих стереотипів та зміна професійних та особистісних установок відповідно до сучасних вимог, а також стимулювання самоосвіти та саморозвитку фахівця. Якщо соціальний працівник реалізує себе як професіонала, активного суб'єкта соціально-виховної дії, він намагається реалізуватися в професійній сфері, що в свою чергу визначає формування освітніх потреб. Набуті нові знання, уміння та навички виводять на якісно новий рівень професійної діяльності.

Професійна діяльність фахівців соціальної сфери є специфічною, її закономірності визначаються андрагогікою – теорією освіти дорослих. Саморозвиток і самореалізація є частиною загального контексту розвитку професіоналізму, що є метою спільної діяльності суб'єктів ПТО. Фахівці не лише створюють умови для професійного розвитку інших, а й набувають професіоналізму в процесі взаємодії з тими, кого навчають.

Оскільки доросла людина, як правило, займається певною справою, її потреби в навчанні повністю пов'язані з основною професійною діяльністю, а також виконанням інших соціальних ролей, тому перед процесом навчання вона ставить цілком конкретні, практичні та реальні цілі, стає усвідомленою і відповідальною. Тобто доросла людина вчиться мотивовано. Такі

основи андрагогіки мають бути враховані в системі додаткової освіти.

Самодіагностика та саморозвиток особистості соціального працівника.

Самодіагностика як процес самопізнання та рефлексія як усвідомлення своїх дій і станів позитивно впливають на формування самосвідомості особистості, яка в цілому є основою її розвитку, і як, зокрема, розвиток соціальної відповідальності працівника. Під «самодіагностикою» ми розуміємо спеціально організовану діяльність спеціаліста, метою якої є аналіз інформації про себе, отриманої шляхом самопізнання [13].

Розгляд питання компетентності саморозвитку має вестися з позиції цілісного підходу, з урахуванням активності особистості, що формується. Формування особистості – це предмет вивчення педагогіки, для професійної педагогіки важливе розуміння, що формування особистості та компетентності саморозвитку – взаємозалежні процеси.

Формування особистості – системоутворюючий процес, а компетентності саморозвитку майбутнього фахівця – змістовний. Перший процес є спрямованою соціалізацією особистості, другий – професійною соціалізацією. Ці процеси здійснюються не ізольовано, а виявляються у складній інтеграції. Пріоритетна стратегія розвитку професійної освіти – компетентності саморозвитку спеціалістів – пов'язана з формуванням його особистості, а взаємозв'язок соціалізації та професіоналізації є логіко-методологічною основою нашого дослідження.

Для обґрунтування теорії та технології формування професійної компетентності спеціаліста соціальної роботи необхідно: концептуальне осмислення феноменології соціальної роботи, моделі професійної компетентності та професійної компетентності безпосередньо фахівця соціальної роботи; розгляд основних чинників, які забезпечують процес формування

компетентності. Насамперед слід наповнити конкретним змістом поняття «компетентності саморозвитку» та «професійна компетентність, спираючись на нормативи професійної діяльності та модель фахівця соціальної сфери.

М. Комогорова, Б. Максимчук зазначали, що формування професійної компетентності – процес впливу, який передбачає певний стандарт, на який орієнтується суб'єкт впливу; процес, який передбачає певну завершеність, досягнення певного рівня стандарту. Формування компетентності саморозвитку – керований процес становлення професіоналізму, тобто це освіта та самоосвіта фахівця. Система професійної освіти, орієнтована на нову парадигму суб'єкт-суб'єктну, що передбачає розвиток людини як суб'єкта культури, суб'єкта діяльності, має враховувати самоформування, тобто побудову та реалізацію власної програми формування професіоналізму [4].

Результатом професійної освіти у сучасних соціально-економічних умовах є професійна компетентність. Саме компетентність – той норматив, який інтегрує суб'єктний та суб'єкт-об'єктний підходи у професійній освіті, у першому превалює особистісний досвід, у другому – знання. Компетентність передбачає вміння оптимального вибору, прогностичної оцінки наслідків прийнятих рішень, гуманістично орієнтований, проектний спосіб мислення та діяльності, етичні настанови та моральну позицію.

Наразі в науковій літературі немає чіткого підходу до визначення поняття «професійна компетентність». Найбільш близький термін «справжній професіоналізм» характеризує індивідуальний ступінь виконання вимог професії.

На думку Л. Гончар, О. Деркачової професійна компетентність – «система науково-практичних знань і умінь, сформованих у процесі навчання і самоосвіти, що впливають на якість вирішення професійних завдань, а також на розвинуті особистісно-професійні

якості, які проявляються в діловому і партнерському спілкуванні з людьми при вирішенні їхніх життєвих проблем» [15].

Загальнокультурний компонент професіоналізму характеризує соціального працівника як носія прийнятих суспільством національних і загальнолюдських цінностей, моральних норм і принципів, поглядів і дій. Психологічна компетентність включає здатність діагностувати, розуміти та пояснювати психологічні та особистісні особливості клієнта в практичній роботі, життєвих обставинах, діяльності та спілкуванні.

Органічною складовою психологічної компетентності соціального працівника є адекватна самодіагностика – усвідомлення себе як особистості, індивідуальності, своїх здібностей і можливостей взаємодії з клієнтом (клієнтами) у сфері соціальної роботи, суть якої полягає у пошуку шляхів і засобів вирішення проблем клієнта. Технологічна компетентність соціального працівника означає володіння засобами та процедурами для виконання своїх основних завдань: психологічних, соціально-педагогічних, правових, організаційних тощо.

Отже, формування компетентності саморозвитку спеціаліста соціальної роботи – це освітній процес взаємодії суб'єктів, результатом якого є компетентність як інтегральна характеристика професійних та особистісних якостей, що відображає рівень знань, умінь, навичок та досвіду, достатній для здійснення функцій спеціаліста згідно зі стандартами, а також його етична позиція.

Доведено, що формування компетентності саморозвитку спеціаліста соціальної роботи орієнтоване на процес саморозвитку творчого потенціалу особистості, яке можливе на основі системного, синергетичного, акмеологічного та особистісно-діяльнісного підходів, орієнтованих на особистість як мету, суб'єкт професійної діяльності, що самореалізується.

Список використаних джерел

1. Бучинська Т. В. Сутність та складові професійної компетентності персоналу в умовах конкуренції. *Економічний аналіз* : зб. наук. праць. Тернопільський національний економічний університет. Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2014. Том 15. № 2. С. 228-233.

2. Веретенко О. О. Становлення професії соціального педагога в Україні. *Практична психологія та соціальна робота*. 2015. № 4. С. 21-22.

3. Кулик І. В. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери в процесі навчання. *Вісник науково-методичних досліджень Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу* / [ред. кол. : Слободинська Т. С. та інші]. Вінниця : Вінницька міська друкарня, 2019. Випуск 4(32). С. 27-31.

4. Лісовець О. В. Проблема формування соціально-правової компетентності фахівців соціальної сфери: історико-педагогічний аналіз. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Серія : Педагогічні науки. 2017. Вип. 142. С. 98-102.

5. Лоза А. С., Лаврецький Р. В. Психологічна готовність та адаптація соціального працівника до професійної діяльності. *Соціальна робота в Україні : теорія і практика*. 2014. № 3/4. С. 154-161.

6. Орешета Ю. В. Фахівці із соціальної роботи як ключові суб'єкти сфери соціальної роботи. *Грані*. 2014. № 11. С. 124-129.

7. Руденко Ю. Ю. Особистісне самовизначення майбутнього соціального педагога : монографія. Харків : Мачулін, 2017. 208 с.

8. Тимошук Г. В. Професійна самореалізація особистості як педагогічна проблема. *Наукові записки кафедри педагогіки*. Випуск 43. 2018. С. 413-421. URL: <https://periodicals.karazin.ua/pedagogy/article/view/11963/11329>

9. Тюльпа Т. М. Провідні фактори професійної підготовки майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей. *Вісник Глухівського*

національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. 2020. Вип. 42. С. 104-112.

10. Чуйко О. В. Місія і роль соціального педагога у розбудові освітнього середовища закладу освіти. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія «Соціальна робота». К : КНУ, 2019. Том 1, № 5. С. 40-45.

11. Berezovska L. Formation of communicative-speaking competence of future social workers by a competent approach. *Education pedagogy: problems and prospects for development in the context of reform*. Editors: Sławomir Śliwa, Olga Tsybulko. Monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2020. P. 289-297. URL: https://www.wszia.opole.pl/wp-content/uploads/2020/09/2020_education_pedagogy_problems_and_prospects_for_devevelopment_in_cont_ext_of_reform.pdf

12. Berezovska L. I. Implementation of an Integrated Approach in the Formation of Communicative and Speech Competence of Future Social Workers. *International journal of education and science*. 2020. Vol. 3, № 2, P. 15. URL: <https://ijes.world/files/paper-files/2020-volume-3-no-2-15/implementation-of-an-integrated-approach-in-the-formation-of-communicative-and-speech-competence-of-future-social-workers.pdf>

13. Deci E., Ryan R. Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions. *Contemporary Educational Psychology*. 2000. № 25. P. 54-67. URL: https://selfdeterminationtheory.org/SDT/documents/2000_RyanDeci_IntExtDefs.pdf

14. Gast L., Bailey M., *Doskonalenie komunikacji w pracy socjalnej*. Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich. Warszawa. 2014. 204 p.

15. Honchar, L., Derkachova, O., Shakhrai, V., Saienko, V., Hladoshchuk, O., & Voropayeva, T. Formation of psychological readiness of the teacher to implement information and communication technologies in professional activities. *International Journal of Education and Information Technologies*. 2021. 15(38). P. 364-371.

16. Karpanina E. N., Gura A. Yu, Ron I. N., Rationale of the system approach to education of future specialists in the University. *Astra Salvensis – review of history and culture*. VI / 2018. Sup. 1, P. 763-765.

17. Nikolaiev L. Formation of professional competence of students-psychologists using training methods in the educational process. *The Journal of Humanities of the SHEE «Pereyaslav-Khmelnytskyi State Pedagogical University named after Hryhoriy Skovoroda»* : collection of scientific works. Pereyaslav-Khmelnytsky, 2015. Ed. 37. Pedagogy. P. 28-35.

18. Olszewska P. Komunikacja niewerbalna, jako ważne źródło informacji o kliencie dla pracownika socjalnego. Kompetencje społeczne w edukacji, pracy socjalnej i relacjach zawodowych / red. W. Heller, A. Janiak, K. Jankowska. Poznań-Kalisz, 2012. P. 112-123.

3 | Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з випадками гендерно зумовленого та домашнього насильства

Питання гендерної рівності визначається як одне з пріоритетів розвитку світової спільноти, глобальною ціллю сталого розвитку людства. Україна, обравши європейський вектор розвитку, підписавши та ратифікувавши ряд міжнародних договорів у сфері захисту прав людини, продемонструвала відданість європейським цінностям, взяла на себе зобов'язання запровадження принципу рівних прав і можливостей жінок й чоловіків у всіх сферах суспільного життя. Затвердження ідеї гендерної рівності є важливою частиною цієї стратегії розвитку держави, що сприятиме соціально-економічному, культурному зростанню України, підвищенню рівня та якості життя населення, позитивної динаміки змін у площині людських відносин, трансформації свідомості громадян у напрямку толерантності, справедливості, відповідальності, поваги до різноманітності, прав і свобод особистості [1].